

"Буває велика користь від ученія книжного"

Слова ці належать преподобному Нестору Літописцю, 955-річчя від дня народження якого (а виповнюється воно у листопаді нинішнього року) згідно із постановою Верховної Ради України відзначається на державному рівні.

Народився Нестор Літописець 1056 року в Києві. З молодих літ мав він навик до усіх чернечих чеснот: його життя протікало у постійному прагненні дотримання чистоти тілесної й душевної, у добровільній бідності, глибокому смиренні, безвідмовній покорі, суворому пості, безперервній молитві за вічні рівноангельські подвиги, яскравим прикладом яких служило життя перших святих Печерських — Антонія і Феодосія.

Маючи перед собою великі праведні діла двох святих християнства, Нестор Літописець натхненно возвеличував і прославляв Бога "в тілесі своїм і в душі своїй". Головним його послушенством у монастирі стала книжкова справа; книги, на його переконання, наказують і вчать нас шляху до розкаяння, бо від книжних слів набираємося ми мудрості й стриманості...

Окрім богословських знань, мав виняткові здібності до історії та літератури, досконало володів грецькою мовою, що дуже прислужилося Нестору при написанні «Повісті временних літ», його найвизначнішого твору, складеного на основі раніше написаних літописів, архівних, народних переказів та оповідань, з поєднанням сучасних авторів подій. Це була виснажлива й тривала праця, яка включала в себе ретельну пошукову роботу. З метою глибшого й повнішого пізнання історії держави, преподобний Нестор вирушає на пошуки першоджерел. Літописець відвідував Володимир-Волинський, Зимненський Святогірський та інші монастирі. Наслідком його подорожей стало включення майже в повному обсязі до "Повісті временних літ" Волинського літопису. Свою титанічну працю великий подвижник завершив близько 1113 року. Це був результат майже двадцятилітнього щоденного подвигу. Хроніку подій у ньому було зведено до 1110 року. Будь-яка подія чи явище були б назавжди втрачені для нащадків, якби вони не були зафіксовані його величністю — Словом.

Завдяки Нестору нам відкриваються немеркнучі славні сторінки минулого, аби підтримувати й надихати наступні покоління на благородні справи, спонукати до пошуку істини. Безцінність написаного літописцем вимірюється не тільки втіленням у слові та збереженням для нас часом, а й подвижницькими діями, що викарбувалися у його душі нетлінним золотом чернечого досвіду. Цією працею він і самого себе включив у книги "живта" вічного, удостоївшись почути благословення: "Радуйтеся, бо імена ваші написані на небесах".

Події, описані в повісті, розгорнулися на тлі вселюдських історичних подій, охоплюючи усі пласти суспільного буття — від гридниць князів до халуп трударів. Пульс тих давніх часів відбивається в дійових особах — відомих і безіменних — і передається через орачів, сіячів, рибалок, будівничих, воїнів, іконописців, тих, хто панували, і тих, що повставали проти гніту.

Книга — це невичерпне джерело знань, відомостей про десятки і сотні подій, явищ, людей. У ній немає нічого другорядного. Тут усе надважливе. Вчитаймося в кожне слово, і воно наситить наш розум, душу, яву одвічною загальнолюдською мудрістю, випробуваним часом, золотом чистої правди. "Повість минулих літ" Нестора, чорноризця Феодосієвого монастиря Печерського, звідки пішла Руська земля, і хто в ній почав спершу княжити, і як Руська земля постала... "Коли ж поляни жили осібно і володіли родами своїми, — бо й до сих братів існували поляни і жили кожен із родом своїм на своїх місцях, володіли кожен родом своїм, — то було між них три брати: одному ім'я Кий, а другому — Щек, а третьому — Хорив, і сестра їх — Либідь. І сидів Кий на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі, яка нині зветься Щекавицею, а Хорив — на третій горі, од чого й прозвалася вона Хоривицею. Зробили вони городок на честь брата їх

найстаршого назвали його Києвом. І був довкола города ліс і бір великий, і ловили вони тут звірину. Були ж вони мужами мудрими й тямущими і називалися полянами. Од них оно є поляни в Києві й до сьогодні... І сів Олег, князюючи, в Києві, і мовив Олег: "Хай буде се городом руським..."

"...І жив Олег, мир маючи з усіма землями князюючи в Києві. І прийшла осінь, і спом'янув Олег коня свого, якого поставив був годувати, зарікшись не сідати на нього. Бо колись запитував він був волхвів і віщунів: "Од чого мені прийдеться померти?" І сказав йому один віщун: "Княже! Кінь, що його ти любиш і їдиш на нім, — од нього тобі померти". Олег же, взявши це собі на ум, сказав: "Ніколи тоді не сяду на коня свого, ані гляну більше на нього". І повелів він годувати його, але не водити його до нього. І, проживши декілька літ, він не зайняв його, поки й на греків пішов. А коли повернувся він до Києва і минуло чотири роки, на п'ятий рік спом'янув він коня, що од нього, як пророчили були волхви, прийдеться померти Олегові. І призвав він старшого над конюхами, запитуючи: "Де є кінь мій, що його я поставив був годувати і берегти його?" А він сказав: "Умер". Олег тоді посміявся і докорив віщуна, кажучи: "Неправдиво то говорять волхви, і все те — лжа єсть: кінь умер, а я ще живий". І повелів він осідлати коня: "Дай-но погляну я на кості його". І приїхав він на місце, де ото лежали його кості голи і череп голий, і зліз він з коня, посміявся, мовлячи: "Чи од цього черепа смерть мені прийняти?" І наступив він ногою на череп, і, виповзши звідти, змія вжалила його в ногу. І з того розболівшись, він помер. І плакали за ним всі люди плачем великим, і понесли його, і погребли його на горі, що зветься Щекавицею. Єсть же могила його й до сьогодні, називається могила та Олеговою. А було всіх літ його князіння тридцять і три..." (із "Повісті временних літ")

Цікава і корисна по наші дні Азбука духовної премудрості Нестора: дякувати Богові в труднощах — заслуга більша, аніж подавати милостину; дякувати Богові треба не тільки за свої успіхи у добрі, але і за успіхи інших; вдячність повинна бути початком і кінцем наших дій і бесід; Бога ніщо так не гнівить, як байдужість до спасіння ближніх; корисне для себе ми знайдемо тоді, коли будемо шукати користі ближньому; Господь нічого так не любить, як душу покірну, смиренну і вдячну.

Історія безпомилково розставляє свої оцінки, а особливо — духовна. Преподобний Нестор належить до найосвіченіших людей Київської Русі-України кінця XI — початку XII століття. З його праць збереглися життєписи святих князів стратотерпців Бориса і Гліба, преподобного Феодосія, перших преподобних Печерських.

Помер преподобний Нестор близько 1114 року, заповівши печерським ченцям-літописцям продовження своєї великої праці. Його наступниками у літописанні стали ігумен Сильвестр, який надав сучасного вигляду "Повісті временних літ", ігумен Мойсей Видубицький, який продовжив її до 1200 року, врешті, ігумен Лаврентій, який написав у 1377 році найдавніший зі списків, що дійшли до нас, що зберегли "Повість временних літ" преподобного Нестора (Лаврентійський літопис). Спадкоємцем агіографічної традиції печерського подвижника став святий Симон, єпископ Володимирський, рятівник "Києво-Печерського Патерика".

Преподобний Нестор — перший на землі київській видатний історик і письменник — похований у Ближніх печерах преподобного Антонія Печерського.

Щорічно, 9 листопада, на державному рівні відзначається День української писемності та мови. Свято назване на честь і вічну славу Нестора Літописця.

*Матеріал підготував
Микола Щеглов,*

старший науковий співробітник Книжкової палати України

Надійшла в редакцію 29 листопада 2011 року